

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра теорії та методики дошкільної та початкової освіти

**«РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ У
ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ»**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти “магістр”

Виконала: студентка 2 курсу 212 М групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Дошкільна освіта
Овсянікова Катерина Валеріївна

Керівник к.пед.н., доцентка Чабан О.В.
Рецензент Ібайдуллаєва І.М., вихователь-
методист Херсонської початкової школи №7
Херсонської міської ради

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи розвитку мовлення дошкільників у пошуково-дослідницькій діяльності	7
1.1. Взаємозв'язок мови і мислення як методологічна основа розвитку мовлення дошкільників	7
1.2. Інтеракція різних видів діяльності дітей у процесі комунікації	10
1.3. Пошуково-дослідницька діяльність: сутність дефініції	15
РОЗДІЛ 2. Експериментальна методика розвитку мовлення дошкільників у пошуково-дослідницькій діяльності	20
2.1. Критерії та показники рівнів розвитку мовлення дошкільників	20
2.2. Змістове наповнення експериментальної роботи	21
2.3. Результати дослідження	30
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	38
ДОДАТКИ	41
ДОДАТОК А. Заняття з розвитку зв'язного мовлення в пошуково-дослідницькій діяльності	41
ДОДАТОК Б. Методика обстеження зв'язного мовлення (середній вік 3-4 років).	47
ДОДАТОК В. Картотека дослідів і експериментів які сприяють мовному розвитку	49
ДОДАТОК Г. Кодекс академічної доброчесності	67

ВСТУП

Актуальність дослідження. Особлива роль установлені людської особистості, цілеспрямовано забезпечуючи спілкування з невербальними сферами життя отримання інформації, конкретний найважливіший спосіб спілкування, можливість конкретно-чуттєвого і понятійно-абстрактного пізнання середовища - все це забезпечує однозначність завдання мови і визначає потребу мовної підготовки для ознайомлення здобувачів дошкільної освіти з цінностями духовної культури, реалізація виховних завдань, формування основ успішності подальшого навчання протягом життя.

Сьогодні одним із завдань фахівців дитячих освітніх закладів стає розвиток мовлення дітей і наряду із цим відбір і раціональне використання різноманітних методів і засобів. Одним із таких засобів є використання пошуково-дослідницької діяльності.

Сучасна дошкільна педагогіка використовує ряд психолого-педагогічних досліджень, що теоретично обґрунтовують сутність, особливості та значення розвитку мовлення у дитини в дошкільному віці. Це роботи таких учених, як: В.Давидов, А. Леонт'єв, А.Запорожець, Д. Ельконін та ін. ґрунтуючись на їх діяльності М. Лісіна та Т. Рєпіна трактували спілкування як комунікативну діяльність. М. Лісіна, відзначає, що комунікативні вміння сприяють психічному розвитку дошкільника, впливають на рівень його діяльності. Дослідження вчених підтвердили, що зв'язне мовлення розвивається ефективніше за умови включення дитини в процес спілкування впродовж спільної діяльності. Основною діяльністю дошкільника з розвитку зв'язного мовлення виступають різні види гри.

Проблема розвитку мовлення дітей дошкільного віку перебуває постійно в центрі уваги психологів (Л.Виготського, Г.Леушиної, О.Лурії, Т.Піроженко, С.Рубінштейна, І.Синиці та ін.); психолінгвістів

(І.Зимньої, О.Леонтьєва, О.Шахнаровича та ін.); лінгвістів (Т.Ладиженської, Л.Щерби та ін.); педагогів (Л.Ворошніної, В.Захарченко, А.Зрожевської, Е.Короткової, Н.Кузіної, Н.Орланової, Є.Тихєєвої та ін.); лінгводидактів (А.Богущ, С.Ласунової, О.Білан, Н.Луцан, Н.Гавриш, С.Караман, К.Крутій, Н.Малиновська, Т.Постоян, О.Трифонової, Г.Чулкової, С.Хаджирадевої, Л.Фесенко та ін.).

Всі викладені вище положення обумовили вибір теми кваліфікаційної роботи **«Розвиток мовлення дошкільників у пошуково-дослідницькій діяльності»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Кваліфікаційну роботу виконано відповідно до науково-дослідної теми кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету. «Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності сучасного педагога дошкільної та початкової освіти» (державний реєстраційний номер 0117U003762).

Мета дослідження: обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність розвитку мовлення дошкільників у пошуково-дослідницькій діяльності.

Завдання дослідження:

1. Розкрити лінгводидактичний аспект проблеми.
2. Схарактеризувати вплив пошуково-дослідницької діяльності на розвиток мовлення дітей дошкільного віку.
3. Визначити критерії, показники та рівні розвитку мовлення дошкільників.
4. З'ясувати методичний потенціал використання пошуково-дослідницької діяльності дошкільників у розвитку мовлення шляхом здійснення педагогічного експерименту.

Об'єкт дослідження – розвиток мовлення здобувачів дошкільної освіти.

Предмет дослідження – методика розвитку мовлення дошкільників у пошуково-дослідницькій діяльності.

Вивчення означеної проблеми виконується із використанням **теоретичних та емпіричних методів**. Серед теоретичних виділяємо аналіз методичної, психолого-педагогічної та лінгвістичної літератури з обраної проблематики для розробки теоретичних положень реалізації пошуково-дослідницької діяльності для розвитку зв'язного мовлення з дітьми середнього дошкільного віку.

Достовірність результатів кваліфікаційної роботи забезпечується використанням емпіричних методів дослідження: спостереження за освітньою роботою в закладі дошкільної освіти для отримання первинної інформації, здійснення педагогічного експерименту.

Наукова новизна здобутих результатів полягає в визначенні сутності основоположних понять дослідження й узагальненні змісту поняття «пошуково-дослідницька діяльність дошкільників»; визначенні методичного потенціалу використання пошуково-дослідницької діяльності у розвитку мовлення дошкільників.

Практична значущість роботи полягає в тому, що систематизовані матеріали можуть використовувати здобувачі освіти при підготовці до практичних занять освітніх компонент спеціальності 012 Дошкільна освіта та в роботі над курсовими дослідженнями, творчими проєктами.

Апробація дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи подано в публікації до II Міжнародної наукової та практичної конференції «Progressive research in the modern world» (2-4 листопада 2022 року Бостон, США) «Мовний розвиток здобувачів дошкільної освіти через пошуково-дослідницьку діяльність» [30] та обговорено на

засіданні кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти під час попереднього захисту (протокол № від листопада 2022 року).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПОШУКОВО – ДОСЛІДНИЦЬКІЙ

1.1. Взаємозв'язок мови і мислення як методологічна основа розвитку мовлення дошкільники

На сучасному етапі розвитку суспільства і науки науково обґрунтованим є положення про те, що мова виступає основним засобом спілкування людей. Саме у людському суспільстві позначились предмети, їхні властивості, відношення й дії між ним сполученням звуків, слів, словосполучень. Внаслідок цього мова виступає головним засобом мислення. Різні думки можна виразити за її допомогою. Слово як символ на позначення сукупності однорідних предметів набуло узагальнених ознак і стало зрозумілим усім, хто належить до того чи іншого суспільства й відіграло надважливу роль у їх згуртуванні. Через поширення і фіксацію у мові думки набули чуттєво-сприйнятливої форми і трансформувались на засіб впливу на інших людей. Таким чином, мова відображає суспільну думку і виступає одним із засобів розвитку суспільної свідомості і водночас стала духовним продуктом життя суспільства.

Дитина народжується, не маючи мислення. Пізнання навколишньої дійсності починається з відчуття та сприйняття окремих конкретних предметів та явищ, образи яких зберігаються пам'яттю.

Спираючись на практичний досвід знайомства з дійсністю й безпосереднє пізнання навколишнього світу формується у дитини мислення. Вирішальну роль у формуванні цього психічного процесу дитини відіграє розвиток мовлення. Оволодіваючи в процесі спілкування з оточуючими різноманітними словами та

граматичними формами мови, дитина вчиться разом з тим систематизувати та узагальнювати за допомогою слів схожі явища, формулювати систему взаємовідносин, що існують між ними, розміркує з приводу їх особливостей тощо.

Вітчизняні психологи (Л. Виготський, А. Леонтьєв, А. Лурія, Л. Божович, П. Гальперін) розробляли наукові дослідження, в яких підтверджується теза, що формування мислення та мови відбувається у процесі практичної діяльності. Мова одночасно трактується як спілкування людей і специфічний вид інтелектуальної діяльності. Питання взаємодії мови та мислення завжди знаходилося у центрі уваги вітчизняних та зарубіжних психологічних досліджень. І тут центральним, на думку Л. Виготського, є співвіднесення думки до слова, тому що з найдавніших часів науковці дотримувались протилежних позицій: або ототожнювали їх, або повністю роз'єднували. Він здійснив детальний аналіз учення Ж. Піаже, який стверджував, що мова дитини раннього віку егоцентрична: не виконує комунікативних функцій, не співвідноситься з цілям повідомлення і не може нічого змінити в діяльності дитини, а це водночас виступає яскравим підтвердженням незрілості дитячого мислення. До 7-8 років ступінь егоцентричності мовлення зменшується, а з часом повністю зникає. Л.Виготський підтвердив своїми дослідженнями, що на основі егоцентричного мовлення виникає, формується та розвивається внутрішнє мовлення дитини, що виступає основою її мислення.

У психологічних та лінгвістичних дослідженнях слово завжди належить не до одного якогось окремого предмета, а до окремого класу предметів. З огляду на це кожне слово являє собою приховане узагальнення, воно вже узагальнює, і з точки зору психології значення слова, передусім, і є узагальнення. Але узагальнення сприймаємо як надзвичайний словесний акт думки, що відображає

дійсність по-іншому, ніж вона відбивається у безпосередніх відчуттях та сприйняттях. Подальший етап розвитку дитини пов'язаний з оволодінням нею мовленням. Слова, що входять до її активного словника, виступають опорою для узагальнень. Вони швидкими темпами набувають загального значення і легко переносяться з одного предмета на інший. Однак до лексичного значення перших слів нерідко входять лише якісь окремі або часткові ознаки предметів і явищ, якими дитина і керується, співвідносячи слово і ці предмети. Науковообгрунтовано, що суттєва для дитини ознака є об'єктивно не суттєвою в дорослому світі. Наприклад, слово «яблуко» дітьми часто співвідноситься з усіма круглими предметами або з усіма предметами червоного кольору.

На наступному етапі розвитку мислення дитини вона може називати один і той самий предмет кількома різними словами. Це властиве для віку двох років і свідчить про поступове формування здатності до такої розумової операції як порівняння. Надалі на її формуються і розвиваються індукція і дедукція, які до трьох - трьох з половиною років досягають досить високого рівня розвитку.

Таким чином, взаємозв'язок мови та мислення виступає базовою основою формування та розвитку мовленнєвої системи дошкільника. Мова як дієвий засіб мислення та пізнання допомагає здійсненню його інтелектуальної діяльності й реалізується як засіб вираження думки.

Наступною важливою для методики особливістю вивчення мови є визначення її комунікативної значущості, характеристика її як найважливішого засобу людського спілкування та взаємодії людей. Без мови принципово неможливе справжнє людське спілкування, отже, і діяльність, і розвиток особистості. Спілкування з людьми та мовне середовище виступають чинниками, що визначають мовленнєвий розвиток. У процесі спілкування дитина не

лише бере приклад із дорослого, а й активно переймає мову як складову людського досвіду. Детальний опис мови як засобу спілкування відбиває функцію спілкування та свідчить про комунікативний підхід до роботи з розвитку мовлення дітей у дитячому садку.

У методиці вивчення мови особливе місце надається ролі соціального середовища, яке виступає розвиваючим чинником. З ранніх років відбувається розвиток мови як засіб спілкування, пропонуються прийоми організації мовного спілкування. Можна вважати, що дитина засвоїла всі різнобічні сторони мови, якщо навчилася виражатись логічно зв'язно і послідовно.

1.2. Інтерація різних видів діяльності дітей у процесі комунікації

Дошкільний вік виступає важливим етапом у житті людини й базовим фундаментом становлення та розвитку основних взаємин із оточуючими, знайомства з основними галузями життєдіяльності, із оточуючим суспільством загалом. Надбання дитиною самостійно і під керівництвом близьких дорослих початкового досвіду соціальної взаємодії має значення для виявлення та прояву особливостей її вікового потенціалу, підготовці до навчання в закладах загальної середньої освіти, до продуктивної діяльності та взаємодії з соціумом, а в надалі вирішальна роль у підготовці до дорослого життя.

Засвоєння дошкільниками нових дій збільшує їх можливості і виступає передумовою для виявлення та розвитку нових видів діяльності. Проте засвоєння нових дій не обов'язково сприяє появі і розвитку нового виду діяльності. Темп і якість переходу до нового провідного виду діяльності залежить від оточуючих умов життя дитини, а не лише від того, чого навчить малюка дорослий.

Отже, діяльність дитини дошкільного віку охоплює не тільки провідні її види (різновиди гри, спілкування тощо). Наряду з ними

проявляються інші види діяльності, кожна з яких суттєво впливає на психічний розвиток дитини. У віці від трьох до семи років засвоюються такі види діяльності дошкільників, такі як : образотворча (ліплення, аплікація, малювання, конструювання); художня (театральна, художньо-мовленнєва); трудова; ігрова (театрально-ігрова, креативно-ігрова, навчально-ігрова, мовленнєво-ігрова); побутова; музична; комунікативна; пізнавальна діяльність: (мовленнєва, навчальна, навчально-мовленнєва);

Німецькими вченими (Б.Крафт і К.Менг) було введено в науковий обіг термін «інтеракція», під яким дослідники розуміють взаємодію, взаємопроникнення і взаємозв'язок різних видів діяльності дитини у процесі її комунікації з іншими людьми.

У складній та багатозначній системі таких інтеракцій за функціональними ознаками як пріоритетні класифікують такі види: як пізнавальна, ігрова, мовленнєва і комунікативна, які насичують і супроводжують усі види діяльності дитини. Найважливішим аспектом інтеракційного підходу до наукового усвідомлення діяльності дошкільника є положення про те, що мовлення завжди насичує будь-яку інтелектуальну чи практичну діяльність. Незаперечним є факт, що стрижневою для дітей дошкільного віку і взаємопов'язуючою без сумніву є ігрова діяльність. Відтак, дослідження формування і розвитку мовлення дітей дошкільного віку повинно відбуватись насамперед у контексті гри, в ігровій діяльності. За словами В.Яшиної, характером ігрової діяльності визначаються «функції, зміст і засоби спілкування дитини з довкіллям» [25].

Психологи О.Бодальов, Р.Максимова та Т.Федотова розуміють спілкування як один із видів людської діяльності, в ході якої триває пізнання фактів дійсності і формується суб'єктивне відношення до

неї. Мовленнєве спілкування трактується як найбільш складна і досконала форма спілкування.

На думку М. Лісіною, спілкування – це «взаємодія людей, спрямована на узгодження і об'єднання їхніх зусиль з метою встановлення відносин, контакту і досягнення загального результату» [14]. Наряду із іншими видами діяльності спілкування у своїй структурі має мотиви, предмет, зміст, засоби, результат. Предметом і одночасно суб'єктом спілкування виступає інша людина. Потреба у спілкуванні в психології визначається як бажання і прагнення людини до взаємодії, пізнання та оцінки інших. Мотивами можуть виступати якості партнера, що мотивують і стимулюють спілкування. Для досягнення ефективності спільної діяльності потрібно, щоб її учасники однаково розуміли і оцінювали себе і своїх партнерів. Суб'єктивне переживання й потреба у спілкуванні одночасно відчувається як інтерес до інших людей, спільна діяльність (бажання розповісти щось, домовлятися у грі).

Дія у діяльності спілкування розглядається як складова одиниця комунікативної діяльності, цілісним актом комунікації. Дії, на думку О.Леонтєва, утворюють ще одні складні структури – засоби спілкування. Дослідник поділяє їх на три категорії: експресивно-мімічні (погляд, міміка, експресивні жести, пози, емоційні вокалізації); предметно-ділові (локомоції і предметні дії, що включають наближення до об'єкта і відхід від нього, маніпуляції предметом, пропозиція іграшки, притягування чи відштовхування індивіда, пошук контакту або бажання уникнути його); мовленнєві (репліки, запитання, відповіді) [51].

І останній компонент – продукт спілкування, що включає відображені у свідомості якості і властивості партнерів у спілкуванні. Під результатами спілкування розуміють

взаємовідносини партнерів і створення образів обох партнерів, які регулюють увесь процес спілкування.

Отже, спілкування передбачає систематизацію та узагальнення і розвиток словесного значення. Людині притаманні вищі форми психічного спілкування. Можливість їх забезпечується можливістю людини з допомогою мислення узагальнено відображати дійсність. Можемо робити висновок, що спілкування спрямоване на задоволення однієї з найважливіших духовних потреб людини, потреби у спілкуванні, прагненні до власного самопізнання та пізнання інших, що здійснюється через мовленнєві оцінки, судження і висловлювання. Засобами спілкування виступають вербальні або мовленнєві і невербальні або невербальні (експресивно-мімічні – посмішка, поза, жести, рухи, мі-міка) предметні дії, що дуже яскраво виявляються в ігровій діяльності дітей дошкільного віку. Процес спілкування складається з наступних елементів: соціально-перцептивний – сприймання і розуміння іншої людини; інтерактивний – міжособистісна взаємодія і комунікативний – передача інформації. Усі елементи спілкування в дошкільному віці реалізуються в ігровій діяльності дитини. Ступінь і темп їх реалізації залежить від типу спілкування і віку дитини. Дослідниця М.Лісіна вивчила генезу і етапи становлення спілкування у взаємозв'язку формування і розвитку мовлення у дітей, такі як: підготовчий (довербальний розвиток спілкування, відсутність мовлення); етап виникнення і мовлення; етап розвитку мовленнєвого спілкування (від появи слів до кінця дошкільного віку).

Вчена виділила і форми спілкування як провідної діяльності дітей дошкільного віку. За її дослідженнями, в дитини дошкільника до 7 років змінюється чотири форми спілкування з дорослим. А саме: - емоційне, ситуативно-особистісне (на першому році життя); - ситуативно-ділове (у ранньому віці); - позаситуативне пізнавальне

спілкування (у молодшому і середньому дошкільному віці); - позаситуативно-особистісне (у старшому дошкільному віці) .

Під формою спілкування сучасні дослідники розуміють комунікативну діяльність суб'єкта на певному етапі її розвитку, що характеризується чіткими параметрами: час виникнення даної форми спілкування; місце, що займає у житті дитини; головний зміст потреби, що задовольняється дітьми в процесі спілкування; провідні мотиви, які спонукають дошкільника до спілкування; основні засоби спілкування, завдяки яким здійснюється комунікація з іншими.

На думку М.Лісіної, провідним засобом комунікації упродовж усього періоду дошкільного віку виступає мовлення, що знаходиться у складних взаємовідносинах з іншими видами діяльності і обумовлює їх розвиток і становлення. Водночас виникнення істотно нових видів діяльності і істотно нових відносин з однолітками і дорослими призводить до подальшої диференціації функцій і форм мовлення.

У процесі взаємодії у дошкільника з оточуючим середовищем створюється модель світу та образ власного «Я». Тому дуже важливою видається ефективна організація і керівництво спілкування зі сторони вихователя. Особливості інтерактивного навчання, на думку дослідників, полягають у наступному.

По-перше, інтерактивній педагогічній взаємодії властивий високий ступінь інтенсивності спілкування усіх учасників, їх комунікації, обміну діяльностями, зміною та різноманітністю їх різновидів, форм і прийомів.

По-друге, інтерактивне навчання спирається на пряму взаємодію дітей зі своїм досвідом та досвідом оточуючих друзів, так як більшість інтерактивних вправ спрямовується до досвіду самої дитини. Нові знання, вміння сформувались на їх основі та у зв'язку з таким досвідом.

По-третє, в процесі двобічного спілкування в учасників формуються різноманітні вміння, а саме: критично мислити, міркувати, розв'язувати суперечливі проблеми на основі аналізу отриманої інформації та обставин, вони вчаться зважувати різноманітні альтернативні думки, приймати зважені рішення. При такій організації діяльності дошкільник може не тільки висловити свою думку, погляд, дати оцінку, а й, почувши аргументи співбесідників й зовсім відмовитися від власної її точки зору або істотно змінити її.

При таких обставинах взаємодії вихователь має бути сам прикладом та взірцем для дітей. Проте лише спілкування з однолітками може створити умови для мовленнєвої творчості індивідуального самовираження кожного дошкільника.

Як підтверджують психологічні дослідження, особливості спілкування дошкільника з однолітками найбільше проявляються у змісті тематики розмов, що тісно взаємопов'язані з висловлюваннями про власне Я.

Діти середнього дошкільного віку частіше за інших проявляють перед однолітками свої вміння та навички, розповідають про себе, про свої смаки і захоплення, про те, що їм не подобається, діляться з однолітками своїми планами на майбутнє.

Таким чином, кожна з інтеракцій і форм спілкування по-своєму визначає і спрямовує розвиток психічних процесів дітей, допомагає дошкільнику визначити, конкретизувати та поглибити уявлення про самого себе та оточуючий світ.

1.3. Пошуково-дослідницька діяльність: сутність дефініції

Пошуково-дослідницька діяльність дітей дошкільного віку один із сучасних видів діяльності, що сприяє більш ефективній реалізації пізнавального процесу й створенню суб'єкт орієнтованого середовища, в якому дитина пізнає навколишній світ. Спостереження за проведенням

дослідів та безпосередня участь у виконанні практичних вправ дозволяє дітям відчувати себе першовідкривачами, дослідниками навколишнього світу.

Дошкільникам як особливій віковій категорії властива орієнтація на пізнання оточуючого світу та експериментування з різноманітними об'єктами та явищами реальності. У середньому дошкільному віці діти замислюються про багатоманітні фізичні явища такі, як: замерзання води взимку, поширення звуку в повітрі та у воді, схожість та відмінність об'єктів навколишньої дійсності за різними ознаками кольором, розміром, формою та можливістю самому досягти бажаних ознак тощо. Досліди проводять під керівництвом вихователів і самостійно з метою сприяння створенню моделі досліджуваного явища та узагальненню отриманих практичним шляхом результатів. Така організація освітнього процесу створює умови для свободи й можливості зробити самостійні висновки про ціннісну значущість фізичних явищ для людини та власне дитини.

Дослідницька діяльність сприяє розвитку психічних процесів дошкільника: збагачує пам'ять дитини, активізує інтелектуальну діяльність й розумові процеси, що стимулює розвиток мовлення і стає стимулом особистісного розвитку дошкільника.

Науковими розвідками в психолого-педагогічній галузі встановлено, що за допомогою пошуково-дослідницької діяльності у дошкільника легше формуються орієнтувальні вміння, інтелектуальні та практичні дії, розвиваються мовленнєві та мисленнєві процеси; доведена й ефективність створення разом із дорослим багатоманітних екологічних моделей. Доцільність використання експериментування в цьому віці зумовлена різноманітністю природних явищ, змінністю і циклічністю сезонних ознак, наслідуванням причинових зв'язків.

Проблема пошуково-дослідницької діяльності дошкільників у психолого-педагогічній літературі, включаючи середній дошкільний вік,

розробляється багатьма педагогами і психологами як в історичному аспекті, так і в сучасних дослідженнях. Першочергового значення ролі праці та природи в пошуково-дослідницькій діяльності надавав засновник вітчизняної педагогіки К.Ушинський. Дуже важливими є сформульовані ним методичні вимоги до організації пошуково-дослідницької діяльності: вона повинна бути посиленою, різноманітною і має активізувати роботу дитячої думки.

Нами було проведено аналіз термінологічної бази дослідження, що дозволив опрацювати категоріально-понятійний апарат, наголосити на змісті понять «дослідницька діяльність», «дослідження», «дослідника діяльність учнів», «пошукова навчальна діяльність», «пошукова діяльність учнів».

Дослідницька діяльність – це діяльність, пов'язана з рішенням творчої, дослідницької задачі зі заздалегідь невідомим рішенням, що припускає наявність основних етапів, характерних для дослідження в науковій сфері, нормовану, виходячи з прийнятих в науці традицій. [11,38].

Дослідження – творчий процес пізнання світу, себе та буття себе у світі. [27].

Дослідницька діяльність учнів - це сукупність дій пошукового характеру, що веде до відкриття невідомих для учнів фактів, теоретичних знань та способів діяльності. [26].

В основі дослідницької діяльності вміння:

- самостійно конструювати свої знання;
- орієнтування в інформаційному просторі;
- інтегрувати знання з різних галузей наук;
- критично мислити.

Пошукова навчальна діяльність – вид навчальної діяльності, яка спрямована на організацію навчального пізнання у контексті вироблення самим учням нового власного досвіду. [11, 27].

Пошукова діяльність учнів – це самостійна діяльність учнів, виконання кроків пошуку, необхідні вирішення поставленої проблеми. [26].

Таким чином, аналіз термінологічної бази дослідження дозволив визначити поняття «пошуково-дослідницьку діяльність дошкільників» як вид педагогічно організованої пізнавальної діяльності, спрямованої на пізнання специфіки оточуючого середовища за допомогою розв'язання практичних завдань евристичного характеру.

Дослідницька діяльність має значний методичний потенціал. Вона сприяє прояву індивідуальних якостей при індивідуальній або груповій роботі, дозволяє спробувати свої сили, застосувати вже набуті знання, продемонструвати публічно досягнутий результат. Це діяльність, спрямована на розв'язання цікавої проблеми, яку діти часто самі формулюють у формі завдання, коли результат цієї діяльності – знайдений спосіб вирішення проблеми – має практичне, важливе значення, а головне цікаве та змістовне для самих відкривачів.

Сучасна дитина має активно вивчати новизну і складність оточуючого світу, розробляти й пропонувати нові оригінальні стратегії поведінки і діяльності. Це активне суб'єктивне пізнавальне ставлення до дійсності має формуватися з дитинства.

Головна особливість використання пошуково-дослідницької діяльності – активізація власної освітньої роботи дітей із метою надання їй дослідницького, творчого характеру, і, таким чином, передача вихованцям ініціативи в організації своєї пізнавальної діяльності.

Відомий фахівець у галузі розвитку дитячого мислення в процесі навчання Джером Брунер доводить думку про те, що розумова діяльність будь-якого ученого, який здійснив «фундаментальне» відкриття, і розумові зусилля дитини, яка пізнає світ, тотожні за своєю внутрішньою природою. Школяр, який вивчає фізику, як справедливо наголошує Дж.Брунер, є фізиком, і для нього простіше вивчати науку,

діючи як учений-фізик, ніж отримувати знання в «готовому вигляді», як це відбувається під час традиційного навчання.

Дослідницьке навчання, як і інше складне за природою явище, не можна розглядати одновимірно, не враховуючи сутності проблеми, що систематично виникають при цьому підході. За умови традиційного репродуктивного навчання пізнавальна складова навчальної діяльності істотно зменшується через зв'язок навчання з безпосереднім досвідом учня, який дуже часто є обмеженим, фрагментарним, недостатньо структурованим, а тому його складно використовувати як основу під час формулювання завдань та визначення орієнтирів та ближніх цілей навчальної роботи.

У сучасних наукових дослідженнях в теорії дослідного навчання виділяється три рівні його практичної реалізації:

- педагог формулює проблему і визначає стратегію і тактику її вирішення; саме рішення дитина має знайти самостійно;
- педагог формулює проблему, але сам метод її рішення дитина шукає самостійно (на цьому рівні допускається колективний пошук);
- на третьому, вищому, рівні постановка проблеми, пошук методів її дослідження і розроблення рішення здійснюються дітьми самостійно (Дж. Шваб, П.Брандвейн, А.Леві і ін.). [15].

Таким чином, використання пошуково-дослідницького підходу в роботі з дітьми середнього дошкільного віку сприяє активізації й розвитку психічних процесів, підготовці дитини до участі в навчальному процесі, розширює навчальні можливості дошкільників.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПОШУКОВО – ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Критерії та показники рівнів розвитку мовлення дошкільників

Визначення мети, завдань та змістового наповнення експериментальної методики розвитку мовлення дошкільників у науково-дослідницькій діяльності передбачає визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості у дітей дошкільного віку активного словника

На основі аналізу досліджень дотичних за проблематикою до нашої роботи було сформульовано такий науковий апарат експериментального дослідження.

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ	РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ ЛІНГВОМОНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ		
	Низький	Середній	Високий
КОГНІТИВНИЙ: сформованість у дітей достатнього запасу слів у межах вікового періоду, наявність всіх частин мови, вміння користуватися словником	Бідний словниковий запас, діти зазвичай використовують прості знайомі слова, наслідують дорослих, відтворюють знайоме, формулюють речення	Недостатньо сформований словник, діти використовують словниковий запас відповідно до контексту	У дітей сформований достатній словниковий запас, збагачений різними частинами мови
ЕМОЦІЙНО-	Діти формально ставляться до	Відносно позитивне	Достатньо позитивна

<p>ЦІННІСНИЙ:</p> <p>позитивне ставлення до мови як цінності, бажання застосовувати досвід у емоційно-забарвленому змісті, використання міміки та жестів під час діалогу, організації різних форм та методів роботи</p>	<p>мови та користування мовленням в різних ситуаціях</p>	<p>ставлення використання мовлення під час різних видів діяльності</p>	<p>спрямованість до використання активного мовлення під сюжетно-рольової гри</p>
<p>ПРАКТИЧНО-ПОВЕДІНКОВИЙ:</p> <p>здатність та бажання дітей самостійно використовувати мовлення в різних ситуаціях спілкування</p>	<p>Не здатний самостійно використовувати активний запас слів відповідно до ситуації, діти потребують допомоги з боку дорослих, додаткової мотивації до роботи</p>	<p>Здатний використовувати здобуті знання під час сюжетно-рольових ігор за допомогою настанови дорослих</p>	<p>Не здатний вступати в комунікативну взаємодію з іншими дітьми під час ігор, дитина проявляє власну ініціативу для налагодження комунікативних стосунків</p>

2.2. Змістове наповнення експериментальної роботи

Після вивчення теоретичного матеріалу з проблеми розвитку зв'язного мовлення у дітей середнього дошкільного віку була проведена практична дослідницька робота.

Мета даної роботи: виявити рівень розвитку зв'язного мовлення дітей (констатувальний експеримент), а також розробити і провести комплекс занять з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку за допомогою пошуково-дослідницької діяльності.

Дослідження проводилось на базі ХЕРСОНСЬКОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ №10 САНАТОРНОГО ТИПУ ХЕРСОНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ, в дослідженні брала участь група дітей середнього дошкільного віку (3-4 років) в кількості 17 дітей, з них 10 дівчаток, 7 хлопчиків. Експериментальне дослідження складається з двох етапів: констатувальний, і заключний.

На констатувальному етапі експерименту проводилось обстеження зв'язного мовлення дітей з метою виявлення рівня його розвитку.

Ми використовували серію завдань, розроблених О.С. Ушаковою та Е.М. Струненою. Вони спрямовані на вивчення та визначення рівнів зв'язного мовлення дітей. Методика подана в **додатку Б**

У запропонованій методиці розвитку мовлення як основоположні розглядаються два основних методи розвитку діалогу: розмова вихователя з дітьми та розмова дошкільників між собою. Розмова, на думку дослідників, найбільш поширена, загальнодоступна та універсальна форма мовного спілкування вихователя з дітьми у буденному житті. Вихователь розмовляє з дітьми на будь-яку тему, у будь-який зручний для того час, використовуючи різноманітні приводи, всі моменти щоденного життя дитячого садка. З дитиною можна говорити про те, що вона не бачила, але про що їй читали, про що вона чула. Тематика розмов визначається інтересами, прагненнями, потребами та запитамі дітей.

Дана методика призначена для виявлення рівня розвитку зв'язного мовлення дітей середнього дошкільного віку. Для оцінки виконання завдань дослідники використовують бально-рівневу систему.

О. Ушаковою та В. Струніною виокремлено та схарактеризовано три рівня розвитку зв'язних описових висловлювань дітей середнього дошкільного віку:

Перший рівень – високий. Дитина активна в спілкуванні, зрозуміло, доступно й послідовно висловлює свої думки, надає опис повний, логічний, без пропуску суттєвих ознак, не використовуючи повторень. Застосовує образну мову, розвиває сюжет, дотримується логіки викладу та композиції. Вміє виражати власне оцінне ставлення до сприйнятого. Лексичний словарний запас має достатній для даного віку, зв'язність описового оповідання сформована й не потребує корегування.

Другий рівень – середній. Дошкільник вміє слухати й розуміє мову, бере участь в спілкуванні здебільшого за ініціативою інших, при описі допускає помилки, незначні паузи. Мовлення характеризується не високим лексичним запасом словника, здебільшого користується непов'язаними між собою фразами, намагається описати словами побачене на картині або відчуте у житті, вдається до засвоєних формул, запропонованих вихователем.

Третій рівень – низький. Дитина малоактивна та недостатньо любить говорити, не дуже ініціативна у спілкуванні з дітьми і вихователем, неуважна, не вміє послідовно викладати свої думки стосовно побаченого та сприйнятого, детально точно передавати їх зміст, словник дитини обмежений, не відповідає віковій характеристиці, часто дошкільник вдається до засвоєних формул, схематичності та згорнутості висловлювань.

Підсумкова оцінка результатів передбачає як кількісне, так і якісне їх узагальнення. Кількісний аналіз дозволив нам виділити групи сумарних показників:

15-12 балів – високий рівень розвитку зв'язного мовлення;

11-8 балів – середній рівень розвитку зв'язного мовлення;

Менше 7 балів – низький рівень розвитку зв'язного мовлення.

В якості загального критерію виступало розуміння дітьми інструкції, цілісності її сприйняття, систематичність та правильність виконання завдань згідно інструкції.

Результати констатувального експерименту отримані нами в процесі вивчення експериментальної групи в грудні 2021 року під час переддипломної практики шляхом проведення кількісно – якісного аналізу в експериментальній групі відображені в таблиці 1.

Таблиця 2.1. – Результати констатувального дослідження

№	Ім'я дитини	1 завдання	2 завдання	3 завдання	4 завдання	5 завдання	Загальна Кількість балів	Рівні розвитку
1.	Ганна	2	2	2	2	1	9	Середній рівень
2.	Ганна.В	3	3	3	3	3	15	Високий рівень
3.	Тимур	3	3	2	3	3	14	Високий рівень
4.	Павло	3	2	2	2	2	11	Середній рівень
5.	Іван	2	1	2	2	1	8	Середній рівень
6.	Таня	1	1	1	1	1	5	Низький рівень
7.	Ярослава	2	2	2	1	2	9	Середній рівень
8.	Дарина	3	3	3	2	3	14	Високий рівень

9.	Дмитро	2	3	2	2	2	11	Середній рівень
10.	Мілана	1	1	1	1	1	5	Низький рівень
11.	Христина	2	2	1	2	2	9	Середній рівень
12.	Дмитро. С	3	3	2	2	3	13	Високий рівень
13.	Денис	3	2	2	2	2	11	Середній рівень
14.	Віка	2	2	3	3	2	12	Високий рівень
15.	Давид	2	2	2	2	1	9	Середній рівень
16.	Злата	3	2	3	3	3	14	Високий рівень
17.	Софія	2	1	1	1	2	7	Низький рівень

Результати, відображені в таблиці показують, що у дітей експериментальної групи переважає середній рівень розвитку зв'язного мовлення – 8 дітей (46%), в 6 дітей – високий рівень (35%) і в 3 – низький рівень (19%).

На момент проведення констатувального дослідження в групі переважає середній рівень розвитку зв'язного мовлення.

В наочному вигляді результати нашого дослідження ми представили так:

Малюнок 2.1. – Діаграма констатувального експерименту (в %)

Для формулювання повноти і глибини висновку вважаємо за необхідне подати детальний аналіз кожного завдання констатувального експерименту.

За першим завданням, що було спрямоване на те, як дитина може описати ляльку, наскільки завершені її фрази. Деяким дітям складно складати описову розповідь, вони не могли логічно вибудувати речення, не дотримувались порядку слів в реченні. Деякі діти потребували допомоги. Діти які показали високий рівень (41%- 7 дітей) змогли логічно побудувати речення які були граматично правильно оформленні, досить інформативні висловлювання. Діти одразу вловлювали логічність побудова речення, причино – наслідкові зв'язки . 12% (2 дітей) показали низький рівень.

Метою другого завдання було складання опису м'яча. Дітям з низьким рівнем (24%- 4 дитини), було складно впоратись з цим завданням, так як до слова «м'яч» діти не могли підібрати потрібні слова і скласти хоча б декілька речень, найчастіше це були окремі слова. Опис складала переважно за допомогою окремих спонукаючи та

навідних питань, недостатньо інформативно виявлялася розповідь, в ній не було відображено суттєвих ознак предмета. Не визначалося будь – якої логічно обумовленої послідовності розповіді – опису. Діти, які показали високий і середній рівні, зуміли відобразити характеристики м'яча та основні дії з ним, в цілому опис вдався.

Наступна третя вправа передбачала складання розповіді про песика. Мета: виявлення можливостей дітей складати зв'язну розповідь. Для полегшення завдань дітям пропонувалась картинка «песика». Дітям, яким важко було виконувати завдання, вихователь, вказував на картинку, щоб якимось допомогти дитині, задавав навідні питання, підказував. Зв'язність була різко порушена, відзначалися прогалини суттєвих моментів дії. Незважаючи на активний прояв інтересу, діти з низьким рівнем (24%) було дуже важко виконувати це завдання. Діти з високим рівнем (29%) і середнім (47%) – впорались з цим завданням.

В четвертому потрібно було скласти розповідь за однією із запропонованих тем. Всі теми були близькі для кожної дитини. Тому в більшості діти обирали тему «Моя сім'я» і успішно склали оповідання. У деяких дітей відмічались граматичні помилки, але розповідь загалом виходила. Серед граматичних помилок при складанні розповіді ми виокремили: а) неправильне узгодження прикметників з іменниками у роді, числі, відмінку; б) неправильне узгодження числівників з іменниками; в) помилки у використанні прийменників - пропуски, заміни, недоговорення ; г) помилки у вживанні відмінкових форм множини.

І останнім п'ятим є переказ тексту, за основу якого брали казку «Ріпка». Мета: виявити можливості дітей відтворювати невеликий за об'ємом та простий за структурою літературний текст. Діти не могли побудувати речення без повторів, пропусків, порушувались причино – наслідкові відносини при переказі. Текст виходив у більшості дітей зім'ятим, неповним, зазначалось неузгодженість між частинами

оповідання, помилки в змістовому та синтаксичному зв'язку між предметами.

Таким чином. Проведений констатувальний етап з виявленням особливостей зв'язної мови у дітей дозволив дійти такого висновку:

- дітям з низьким рівнем важко при побудові речення, порушений порядок слів в реченні;
- складно при встановленні логічно- змістових відносин між предметами, зображеними на картинках;
- відмічено велику кількість граматичних помилок при складанні розповіді;

Отримані дані під час проведення методики виявлення рівня розвитку О.С. Ушакової , Е.М. Струненої, продемонстрували, високий рівень у 35% дітей, діти легко складають речення, швидко без допомоги виконують поставлені завдання.

Середній рівень було виявлено у 46% дітей, серед яких в більшості випадків їй виникали проблеми зі змістовністю зв'язного мовлення. Речення використовували прості, але правильні за граматичною будовою.

Низький рівень виявлений у 19% дітей. В них спостерігались складності при переказі, за дотриманням логічної послідовності. В більшій мірі страждала правильність зв'язного мовлення, були відмічені граматичні помилки.

Отримані дані про стан зв'язного мовлення у дітей свідчать про необхідність проведення корекційної роботи . Результати даного дослідження були нами враховані при розробці комплексу занять з розвитку зв'язного мовлення для дітей середнього дошкільного віку в пошуково – дослідницькій діяльності.

Вхідна діагностика показала, що необхідна система роботи з розвитку зв'язного мовлення дітей середнього дошкільного віку з використанням експериментів. Заняття з використанням експериментів

які дозволять нам розширити практичні знання дітей та конкретизувати їх. За допомогою системи можливо дотриматись мовної цілі, що являє собою головну задачу в роботі з розвитку мовлення дітей.

Завдання формувального експерименту:

1. Розширювати уявлення дітей про навколишній світ через знайомство з елементарними знаннями з різних галузей наук.

2. Розвивати зв'язне мовлення дітей, вміння аргументувати свої висловлювання.

3. Формувати здібності планувати свої дії, виконувати їх відповідно заданим правилам, досягати потрібного результату.

В ході формувального етапу експерименту визначено напрям роботи з розвитку зв'язного мовлення дітей середньої групи, а також розроблено комплекс занять (таблиця 2) з розвитку зв'язного мовлення із застосуванням експериментів.

Таблиця 2 – Теми занять з розвитку зв'язного мовлення із застосуванням експериментів.

	Тема заняття
1	Повітряні кульки
2	Властивості папіру
3	Така різна вода
4	Повітря і його властивості
5	Темний космос
6	Ми фокусники
7	В гостях у господарки мідної гори
8	Притягуються - не притягуються

9	Дивовижний пісок
---	------------------

При проведенні заняття з розвитку зв'язного мовлення в пошуково-дослідницькій діяльності вихователю необхідно застосовувати декілька педагогічних позицій, взаємодіючи з дошкільниками:

- співробітництва та партнерства («Давай зробимо це разом», «Ми знайдемо спільне рішення»);
- передача досвіду («Люди зазвичай це роблять так»);
- звернення за допомогою до дітей ("Діти, у мене чомусь не виходить", "Як це можна зробити я забула ...", "Цікаво хто може мені допомогти в цьому?")

Таким чином, створюючи необхідні умови для реалізації методики розвитку мовлення дошкільників на основі реалізації пошуково-дослідницької діяльності можна підвищити ефективність розвитку мовлення дітей.

2.3. Результати дослідження

На першому етапі дослідження ми виявили, що зв'язне мовлення дітей не досягає рівня, що відповідає віковим особливостям дошкільників. На формувальному етапі нами було розроблено та проведено комплекс занять з розвитку зв'язного мовлення із застосуванням дослідів.

Було проведено цикл із 4 занять з 17 дошкільниками середнього дошкільного віку з формування зв'язного мовлення з застосуванням дослідницької діяльності.

Заняття яке було перше мало тему «Властивості паперу». **Додаток**

A

На ньому ми разом з дітьми проводили досліди. В процесі них діти знаходили відповіді на свої питання. В усіх дошкільників було бажання спробувати потім самостійно зробити дослід, показали батькам. Та як справжнім дослідникам поділитись своїми висноками. Також дітям сподобалась гра яка активізувала їх словник, завданням якої було знайти знайти на дотик предмет.

Друге заняття було не менш насичене. В процесі бесіди діти були дуже активні, задавали багато питань, дошкільники активно розповідали за схемою «колообіг». Після загадок про водойми діти почали самостійно рахувати скільки назв водойм вони запам'ятали. Декілька дітей почали розповідати які саме назви вони запам'ятали. Тимур одразу після цього почав розповідати які водойми він бачив та для чого вони, тим самим самостійно складаючи складні речення. Детально розписана мета та завдання заняття в **додатку А**

В процесі третього заняття «Темний космос» який подано в додатку А, був максимально задіяний словниковий запас дітей. Тема заняття «Космос» була мабуть однією з найбільш цікавих, тут діти найбільш проявили свою пізнавальну діяльність. При проведенні досліду діти багато спілкувались один з одним. Окрім дослідів на занятті була досить змістовна бесіда, та віршована фізкультхвилинка.

Під час проведення наступного заняття на питання вихователя «Чи може людина жити без повітря?», діти відповіли по різному одна дитина відповіла коротко « Ні, не може» натомість друга дитина відповіла «Людина без повітря не зможе дихати і помре, але не тільки людина не може без повітря і тваринки теж», інші діти одразу підхопити це і почали казати що і рослини також не можуть без повітря. Діти самостійно зробили висновок. В занятті « Порітря та його властивості» було найбільше дослідів який описані в **додатку А**.

В процесі занять діти легко йшли на контакт, відповідали на питання. З дітьми був налагоджений емоційний контакт тому вони спілкувались з задоволенням.

Для визначення ефективності виховних дій після проведення занять було проведено повторну діагностику (контрольний експеримент) по серії завдання для дослідження зв'язного мовлення дітей за методикою констатуючого експерименту.

Результати контрольного етапу, отримані нами в процесі кількісно- якісного аналізу відображені в таблиці 3.

Таблиця . Результати контрольного етапу дослідження.

№	Ім'я дитини	1 завдання	2 завдання	3 завдання	4 завдання	5 завдання	Загальна Кількість балів	Рівні розвитку
1	Ганна	3	2	2	2	2	11	Середній рівень
2	Ганна. В	3	3	3	3	3	15	Високий рівень
3	Тимур	3	3	3	3	3	15	Високий рівень
4	Павло	3	2	2	2	2	11	Високий рівень
5	Іван	2	2	2	3	2	11	Середній рівень
6	Таня	2	2	2	2	2	10	Середній рівень
7	Ярослава	2	3	2	2	2	11	Середній рівень
8	Дарина	3	3	3	2	3	14	Високий рівень
9	Дмитро	3	3	2	2	2	12	Середній рівень
10	Мілана	1	2	1	2	1	7	Низький рівень
11	Христина	2	2	2	2	3	11	Середній рівень

12	Дмитро.С	3	3	3	2	3	14	Високий рівень
13	Денис	3	2	2	3	3	13	Високий рівень
14	Віка	3	3	3	3	3	15	Високий рівень
15	Давид	2	2	2	2	2	10	Середній рівень
16	Злата	3	3	3	3	3	15	Високий рівень
17	Софія	2	1	1	1	2	9	Низький рівень

В порівнянні з результатами первинної діагностики з'явилися деякі зміни, результати помітно покращились:

- 41% дошкільників (7 дітей) покращення високий рівень, а саме покращення можна помітити в : узгодженні прикметників з іменниками в роді, числі, відмінку; узгодження числівників з іменниками та вживанні відмінкових форм множини.

- Середній рівень показали 47% (8 дітей). Необхідно продовжити роботу у побудуванні речень, не допускаючи повторів, пропусків.

- Низький рівень залишився у двох дітей (12%). Дошкільники не можуть логічно побудувати речення, порядок слів в реченнях не дотримуються, потребується постійна допомога, допоміжні питання.

Малюнок 2.2. – Діаграма контрольного експерименту (в %)

З результатів контрольного експерименту видно, що в даній групі дітей переважає середній рівень розвитку зв'язного мовлення, але й значно збільшилась кількість дітей з високого рівнем.

Наша гіпотеза про те, що при активному використанні пошуково-дослідницької діяльності в освітньому процесі розвитку зв'язного мовлення дітей середнього дошкільного віку буде проходити успішно доведена.

Проведена пошуково-дослідницька робота та аналіз результатів, отриманих у ході діагностики на констатуючому та формуючому етапі дослідження, дозволяє зробити ряд важливих висновків:

- обрана нами методика виявилась достатньо надійною та зручною для практичного використання;
- виявили всі слабкі та сильні сторони дошкільників в розвитку зв'язного мовлення.

Проведена формуюча робота показала ефективність використання занять з застосуванням дослідів з дітьми середнього дошкільного віку.

Контрольний зріз показав, що спостерігається позитивна динаміка високого рівня розвитку зв'язного мовлення (+12%).

Через дослідницьку діяльність дитина прагне проникнути до суті доступних їй явищ. Їй цікаво! Від інтересу дитини до подій, що виникають від її активної пізнавальної спроможності залежить якісна характеристика зв'язного мовлення: розгорнутість і послідовність висловлювань, розуміння логічних зв'язків, опора на життєвий досвід, ініціативність та емоційність.

Головна ідея пошуково- дослідницької діяльності, полягає в тому, що спочатку йде чуттєве сприйняття, дії з предметом, а вже потім за ним йде слово і розвиток мови. І це допомагає не тільки формуванню повноцінних знань дітей про природу, але і спонукає до розвитку мови в трьох напрямках:

- розвиток засобів мови;
- - розвиток мовних здібностей;
- Розвиток комунікативної функції мови.

Отже. Систематичне та цілеспрямоване використання в освітньому процесі пошуково- дослідницької діяльності сприяє розвитку активного словника дітей, допомагає розвинути вищі психічні функції, активізувати розвиток фонетико- фонематичних процесів, рівень формованості звуковимови, граматичного складу мовлення, сприяє ґрунтовнішому засвоєнню навчального матеріалу.

ВИСНОВКИ

У ході виконання завдань кваліфікаційної роботи ми дійшли таких висновків.

Проаналізувавши термінологічний апарат дослідження, розкрили взаємозв'язок мови і мислення, з'ясували основні дефініції: пізнавально-дослідницька діяльність дітей дошкільного віку, дослідницька діяльність; дослідження, пошуково-навчальна діяльність. Визначили «пошуково-дослідницьку діяльність дошкільників» як вид педагогічно організованої пізнавальної діяльності, спрямованої на пізнання специфіки оточуючого середовища за допомогою розв'язання практичних завдань евристичного характеру.

В процесі пошуково-дослідницької діяльності розвивається емоційна сфера дитини, пам'ять, активізується процеси мислення, так як постійно виникає необхідність здійснювати операції аналізу та синтезу, порівняння та класифікації. Введення кожного раз нового об'єкта вивчення спонукає розширенню словника дитини.

В другому розділі представлені результати констатувального та контрольного етапів дослідження. Воно проводилось на базі Херсонського закладу дошкільної освіти №10 санаторного типу Херсонської міської ради. Нами був запропонований, розроблений і апробований під час практики комплекс занять з розвитку зв'язного мовлення з застосуванням експериментів.

Результати експериментальної роботи дозволили підтвердити гіпотезу, про те, що при активному використанні експериментальної діяльності в освітньому процесі розвиток зв'язного мовлення дітей буде проходити ефективніше .

Виконане нами дослідження проблеми розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку в пошуково-дослідницькій діяльності висвітлило окремі аспекти складної й багатозначної проблеми мовленнєвого розвитку дітей середнього дошкільного віку. На сьогодні ще залишились

не вивченими питання застосування технологій дистанційної освіти в роботі з дошкільниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активізація розумової діяльності дітей дошкільного віку в процесі навчання. К. :РУМК, 1990. 24 с.
2. Бабюк Т.Й. Організація дослідницько-експериментальної діяльності дітей у природі. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2012. 64 с
3. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. Дошкільне виховання. 2012. –№ 7. С. 4-19.
4. Беленька Г. Експериментально-дослідницька діяльність у природі: уточнюємо поняття, актуалізуємо завдання. Дошкільне виховання. 2018. № 4. С. 3-8.
5. Беленька Г. Експериментування – крок до пізнання .Дошкільне виховання. – 2007. – № 5. – С. 7-10.
6. Бібік Н.М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів: Дис. д-ра пед. наук: 13.00.01 .К., 1998. – 380 с.
7. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» (нова редакція) Тернопіль: Мандрівець, 2017. 256 с. Дитина: Програма виховання і навчання дітей дошкільного віку. – Київ: Освіта, 2001.
8. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти : Вид-во «Ранок», 2013. – 192 с.
9. Богуш, А. Методика розвитку мовлення і навчання рідної мови дітей раннього віку К.: Слово, 2016 – 392 с.
10. Варзацька Л.О. Активізація мовленнєвої діяльності учнів. Початкова школа. 2001.
11. Влох В. І. Пошуково-дослідницька діяльність дошкільників у природі. : навч.-метод. посіб. 2014. 27 с.

12. Гавриш Н. Розвиток мовлення: розв'язуємо актуальні проблеми. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2019. № 3. С. 36-44.
13. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення. 2005. - №2.
14. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2012. – С. 90 – 93.
15. Дослідницька діяльність учнів – [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ua-referat.com>.
16. Експериментальна діяльність у ДНЗ / Уклад. Л. А. Швайка, І. В. Молодушкіна. Харків : Вид. група "Основа", 2009. 192 с.
17. Калмикова Л.О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностично-розвивальний комплекс : навч.-метод. посіб. К. : Видавничий Дім «Слово», 2016. 384 с.
18. Кахаєва Л. Є., Кузнецова Л. О. Мовленнєвий розвиток старших дошкільників . Вид. група «Основа», 2014. – 143 с.
19. Колодич О.Б. Сучасні підходи до вивчення мовленнєвої діяльності. Педагогіка і психологія. – 2004. - №4.
20. Костюк О. Дослідницько-пошукова діяльність у формуванні пізнавального інтересу дошкільників до природи .Педагогічний пошук. – №3 (83). – 2014. – С. 21.
21. Кричковська Т.Д. Дитяча психологія: Навчально-методичний комплекс. – Ніжин, 2005.
22. Крутій К. Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2005. – 208 с.
23. Лохвицька Л.В. Створення навчально-ігрового довкілля для пізнавального розвитку дошкільника К. Контекст, 2000. С.219-222
24. Максакова А.І. Обстеження достатку розвитку мови дітей старшого дошкільного віку. «Дошкільне виховання» 1986 г. №2
25. Михайлеченко Т., Кладієва Е., Аріна О. Інтеграція пошуково дослідницької діяльності з різними видами діяльності дошкільників. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2010. (№ 7). С. 42-48.

26. Охрім О. Я. Пошуково-дослідницька діяльність дітей дошкільного . 2012. 90 с.
27. Падун Н. О. Навчально-дослідна діяльність як засіб формування дослідницьких умінь учнів Наукові записки НДУ ім. М.
28. Полєвікова О. Б., Швець Т. А. Організація пошуково-дослідницької діяльності в дошкіллі . Х. : Вид.група «Основа». 2018. – 109 с.
29. Про застосування державної мови в освітньому процесі. Лист МОН України від 17.09.19 № 1/9-581. Дошкільне виховання. 2019. № 10. С. 1-2.
30. Чабан О. В., Овсянікова. К.В. Мовний розвиток здобувачів дошкільної освіти через пошуково-дослідницьку діяльність. «Progressive research in the modern world» (2-4 листопада 2022 року Бостон, США) Р. 315-319.
31. Шевцова О. А. Організація пізнавальної діяльності в ДНЗ. Харків : Вид. група „Основа“, 2009. С. 183-295.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Заняття з розвитку зв'язного мовлення в пошуково- дослідницькій діяльності

Заняття 1. «Властивості паперу»

Мета: Розширення та закріплення уявлень про властивості паперу. Навчити дітей робити досліди з папером.

Завдання: уточнити уявлення дітей про паперу і його властивості в процесі виготовлення і застосування. Допомогти дітям за допомогою різних прийомів виявити властивості паперу. Вчити аналізувати, робити прості висновки. Розвивати, обстежувальні дії і вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в процесі виконання різних дій з папером. Виховувати інтерес до пізнання навколишнього світу, допитливість.

Хід заняття:

Бесіда про папір.

- Діти, сьогодні ми будемо разом з вами експериментувати. Так як і всі матеріали, папір також має різні властивості. Всі властивості паперу ми зараз з вами побачимо в дослідах.

Пошуково – дослідницька діяльність

1 дослід: папір мнеться. Ось в нас лежать декілька зразків паперу різної товщини(спробуємо його пом'яти). Який папір мнеться легше, тонкий чи товстий (папір мнеться, але тонкий папір мнеться легше й пальці не стомлюються). Це перша властивість паперу.

2 дослід: папір рветься. Візьміть будь - який шматочок паперу і почніть його рвати. Чи легко рветься твердий папір, або легше рвати тонкий? Зараз ми опустимо в воду твердий папір, і через декілька хвилин почнемо її рвати. Як вона почала рватись після того як ми її намочили? Легше ніж до намочання.

3 дослід: Папір намок, вбирає в себе вологу. Ми опускає в ємкість з водою пензлик з синьою фарбою, а потім опускаємо в цю воду білий папір. Папір одразу вбирає в себе рідину та стає синій.

4 дослід: папір гнеться. Візьміть аркуші паперу різного кольору та щільності, складіть лист на два прямокутники, чітко виділіть лінію згину, а потім розгорніть папір і спробуйте прибрати лінію згину. Виходить це у нас? (не виходить, тому що лінія вже залишила слід на папері).

Гра «Знайди на дотик»

Заняття 2. «Така різна вода»

Мета: закріпити знання дітей про властивості води в природі; розвивати логічне мислення; вчити робити висновки в результаті досліду; формувати вміння відповідати на питання вихователя, використовуючи найпоширеніші складні речення; закріплювати вміння утворювати прикметники протилежні за значенням; доповнювати активний словник дітей: «речовина», «стан речовини», «колообіг», рідка, прозора, безбарвна, ллється, переливається, проливається; розвивати інтерес до спільної діяльності, виховувати доброту та повагу до оточуючих; закріплювати правила безпеки при проведенні дослідів.

Хід заняття:

Згадування загадок про воду

Бесіда про воду

Слухання звуків з різних водоймі. Запропонувати відгадати, що це за звук, відгадка супроводжується показом на екрані різних водойм.

Проведення дослідів: «Звідки з'явилась куля?», «Звідки з'явилися краплі на склі?».

Демонстрація на екрані – кругообіг води (схема).

Фізкультхвилинка «Краплі»

Робота з моделлю «Подорож краплин»

Заняття 3. «Темний космос»

Мета: викликати інтерес до космічного простору, дізнатись, чому в космосі темно; розкрити уявлення дітей про космічні професії, познайомити з першим космонавтом, розвивати уяву, фантазію.

Ігровий матеріал: ліхтарик, стіл, лінійка.

Хід заняття:

Бесіда про космос

З давнини люди мріяли літати немов птахи. На чому тільки не відправлялись у небо герої казок (килим- літак, у ступі, на мітлі). Але людина мріяла про польоти не тільки в повітряному але і в космічному просторі. Таємничий космос притягував людей, кликав зазирнути в нього і розгадати його загадки.

- Як ви гадаєте що таке космос? (нашу Землю з повітряної оболонки оточує безкінечно великій простір. Це космос. В ньому знаходяться небесні тіла: Сонце, зірки, планети, Місяць).

- Що таке зірки?

- Що таке Сонце?

- Що таке Земля?

- Що таке Місяць?

- Діти, давайте поміркуємо, на чому можна полетіти у космос?

Розповідь вихователя про перших космонавтів.

Фізкультхвилинка «Ракети»

Проведення дослідів:

Діти дізнаються за допомогою досліду, чому в космосі темно. Кладуть ліхтарик на край столу, затемнюють кімнату, залишив ввімкнутий лише ліхтар. Знаходять промінь світла і намагаються прослідкувати його, підносять руки на відстані приблизно 30см від ліхтаря. Бачать, що на руці з'явилось коло світла, але між ліхтарем і рукою його майже не видно.

Пояснюють чому – (рука відображає проміні світла, і тоді їх видно. Діти роблять висновки, хоча в космосі постійно від Сонця йдуть промінчики світла, там темно, так як немає нічого, що змогло би відобразити світло. Світло видно тільки, тоді, коли воно відображається від будь – якого предмету й сприймається нашими очима.

Заняття 4 «Повітря та його властивості»

Мета: формування цілісного сприйняття оточуючого світу, створення умов для розвитку інтересу дітей до пошуково – дослідницької діяльності.

Завдання:

- розширювати уявлення дітей про значущість повітря в житті людини;
- познайомити дітей з деякими властивостями повітря;
- активізувати і розширити словниковий запас дітей;
- розвивати пізнавальний інтерес в процесі дослідницької діяльності;
- розвивати вміння робити висновки;
- виховувати інтерес до оточуючого світу.

Хід заняття:

Вихователь: Діти, сьогодні в нас буде незвичне заняття, ви будете справжніми дослідниками.

Загадка про повітря

Вихователь пропонує стати дослідниками та відвідати «маленькі» лабораторії для дослідів.

Проведення дослідів:

Дослід №1 «Повітря можна побачити»(дослід з поліетиленовим пакетом).

Висновок: Повітря набуває форму предмета в якій він потрапляє, повітря прозоре.

Дослід №2 «Повітря не має запаху»

Вихователь : Як ви гадаєте , чи має повітря запах? (відповіді дітей)

Діти, заплющте очі , а коли я вам скажу ви повільно будите вдихати і говорити, який запах відчуваєте (вихователь підходить до кожної дитини та дає їй відчути аромат (апельсин, цибуля, вітка хвої) Одна дитина вдихає просто повітря. Всі відчули аромат, тільки Денис нічого не відчув. Як ви гадаєте чому? Вірно, Денис нічого не відчув тому, що я йому нічого підносила. Він вдихав просто повітря. Який висновок з цього можна зробити?

Висновок: повітря не має запаху, пахнуть предмети.

Досвід №3 «Повітря можна відчути»

Вихователь :Діти, а ви знали про те, що повітря можна почути? Музиканти, які грають на духових інструмента, дуже часто їх чують. Як ви гадаєте чому? (Музикант дмухає в отвір інструменту. Повітря «тремтить», виходять звуки). Звуки поширюються в повітрі. Наприклад, на Місяці, де немає повітря, нічого не чути.

Візьміть музичний інструмент й подмухайте в нього. Що ви чуєте? (звук). Чому з'явився звук? (коли «тремтить» повітря, тоді ми можемо його почути)

Висновок: звук виникає, коли «тремтить» повітря , і тоді ми можемо його почути.

Дослід №4 «Повітря життєво необхідно»

Вихователь: Чим ми з вами дихаємо? (повітрям). Давайте це перевіримо, спочатку вдихнемо глибоко, а потім видихнемо. Як ви вважаєте , що ми з вами вдихнули і видихнули? (повітря)

Візьміть соломинки і поставте їх в склянку з водою, подуйте в них, що виходить?

Діти: Ми видихаємо повітря і з'являються бульбашки. Отже, всередині нас теж повітря.

Вихователь: А зараз спробуйте не дихати. Зробімо глибокий вдих і затримайте дихання. Довго людина може не дихати?

Діти: Ні, без повітря людина помре.

Вихователь: Який висновок ми можемо зробити?

Висновок: Людина не може жити без повітря.

Презентація «Повітря в нашому житті»

ДОДАТОК Б

Методика обстеження зв'язного мовлення (середній вік 3-4 років).

Мета: виявлення вміння описувати предмет (картину, іграшку), скласти опис без наочності, для цього дитині на початку пропонується лялька.

Завдання 1. Опиши ляльку. Розкажи, яка вона, що з нею можна робити, як з нею граються.

Можливі варіанти розповіді дитини: ляльку звати Наталка. На неї вдягнута рожева кофтинка та спідничка. Волосся в неї темне, очі зелені. З лялькою можна грати в «доньки-матері».

- 1) Дитина самостійно описує іграшку;
- 2) Відповідь на питання вихователя;
- 3) Називає окремі слова, не пов'язуючи їх в речення.

Завдання 2. Скласти опис м'яча : який м'яч, для чого потрібен, що з ним можна робити.

Можливі варіанти розповіді дитини: Це м'яч, він невеликий. Червоний. З м'ячем можна грати в різні ігри. Його можна кидати, катати, ловити. З м'ячем можна грати на заняті з фізичного виховання.

- 1) Дитина описує: Це м'яч . Він круглий, легкий. З ним можна грати в футбол;
- 2) Перераховує ознаки(червоний, легкий);
- 3) Називає окремі слова

Завдання 3. Опиши мені песика , який він, або вигадай про нього розповідь.

Можливі варіанти розповіді дитини: Песик – це тварина. Він має вуха, лапи, хвіст. Полюбляє кісточки. В мене є песик. Я його люблю.

- 1) Дитина складає опис (розповідь);
- 2) Перераховує якості й дії;
- 3) Називає 2-3 слова.

Завдання 4. Дитині пропонують скласти розповідь на будь - яку з запропонованих тем: «Моя сім'я» , « Мої друзі», « Як я граю».

Можливі варіанти розповіді дитини: В мене є друзі, з моєї групи, їх звуть Петрик, Марічка та Іван. Ми любимо разом грати в хованки. Дивитися мультфільми. Я люблю своїх друзів.

- 1) Складає розповідь самостійно;
- 2) Розповідає за допомогою дорослого;
- 3) Відповідає на питання односкладно .

Завдання 5. Дорослий читає дитині текст розповіді або казку і пропонує переказати. Для цього ми використали знайому дітям казку «Ріпка».

Текст казки читається двічі, перед повторним читанням дається установка на складання переказу. При аналізі складених переказів особлива увага зверталась на повноту передачі змісту тексту, наявність смислових пропусків, повторів, дотримання логічної послідовності викладу, а також наявність смислового й синтаксичного зв'язку між реченнями, частинами розповіді.

- 1) Дитина переказує самостійно;
- 2) Переказ з підказуванням слів дорослих;
- 3) Говорить окремі слова.

Оцінка відповідей проводиться наступним чином. Якщо відповіді дитини підходять під №1, то вона отримує 3 бали, якщо відповідь відповідає №2 – 2 бали, якщо №3- дитина отримує 1 бал.

В цілому якщо 2/3 відповідей дітей оцінюються в 3 бали- це високий рівень. Якщо 2/3 відповідей оціняють в 2 бали- це достатній рівень. Якщо 2/3 відповідей дітей отримують 1 бал- це середній(або нижче середнього).

ДОДАТОК В

Картотека дослідів і експериментів які сприяють мовному розвитку

«Чому кораблики не пливуть?»

Мета: виявити повітря, утворити вітер.

Матеріали: Вам знадобляться паперові та пінопластові кораблики, ванночка з водою.

Хід експерименту

Стоять кораблики в синьому морі і ніяк не можуть поплисти. Стали капітани Сонечко просити: «Сонечко! Допоможи нашим кораблям поплисти!» Сонечко їм відповідає: «Я можу воду в морі нагріти!» Нагріло Сонечко воду, стала вода тепла, а кораблики все одно не пливуть. Настала ніч. З'явилися на небі Зірки. Стали капітани їх просити: «Зірочки! Допоможіть нашим кораблям поплисти!» Зірки їм відповідають: «Ми вам можемо дорогу вказати, куди плисти потрібно!» Образились капітани: «Куди плисти, ми й самі знаємо, тільки не можемо з місця зрушити!» Раптом подув Вітер. Капітани стали його просити: «Вітерець! Допоможи нашим кораблям вирушити в дорогу!» «Це дуже просто!» - сказав Вітер і став дути на кораблики. І кораблики попливли.

Запропонуйте дітям опустити кораблики в ванночку з водою, запитайте, чи пливуть кораблики, чому? Що потрібно зробити, щоб кораблики попливли? Вислухати пропозиції дітей, підвести до того, що потрібен вітер. Де «взяти» вітер? Діти дмухають на кораблики, створюють вітер.

«Надування мильних бульбашок»

Мета: Навчити пускати мильні бульбашки; познайомити з тим, що при попаданні повітря в краплю мильної води утворюється міхур.

Матеріали: Тарілка (піднос), скляна воронка, соломинка, палички з кільцями на кінці, мильний розчин в ємкості (не використовувати туалетне мило).

Хід експерименту

Дорослий наливає в тарілку або на піднос 0,5 склянки мильного розчину, кладе в середину тарілки предмет (наприклад, квітку) і накриває його скляною лійкою. Потім дме в трубочку воронки і, після того як утворюється мильна бульбашка, нахиляє лійку і звільняє з-під неї міхур. На тарілці має залишитися предмет під мильним ковпаком (можна вдуги за допомогою соломинки в великий міхур кілька маленьких бульбашок). Дорослий пояснює дітям, як виходить міхур, і пропонує їм самим надуги мильні бульбашки. Разом вони розглядають і обговорюють: чому збільшився в розмірі міхур (туди проникло повітря); звідки взялося повітря (ми його видихнули з себе); чому одні бульбашки маленькі, а інші великі (різну кількість повітря).

«Вітер на морі гуляє»

Мета дослідуги: Виявити повітря.

Матеріали: Таз з водою, модель вітрильника.

Хід експерименту

Дорослий опускає вітрильник на воду, дме на вітрило з різною силою. Діти спостерігають за рухом вітрильника. З'ясовують, чому пливе човник, що його штовхає (вітерець); звідки береться вітер-повітря (ми його видихаємо). Потім проводиться змагання «Чий вітрильник швидше допливе до іншого краю». Дорослий обговорює з дітьми, як треба дуги, щоб вітрильник швидше або довше плив (набрати більше повітря і сильно або довше його видихати). Потім дорослий запитує у дітей, чому немає бульбашок повітря, коли ми дугемо на вітрило (бульбашки утворюються, якщо «вдугати» повітря в воду, і тоді він піднімається з води на поверхню).

«Хто розбудив китеня?»

Мета: познайомити з тим, що всередині людини є повітря і виявити його.

Матеріали: ванночка з водою, соломинки, мильна вода в стаканчиках.

Хід експерименту

Вітер хвилі так здіймає, чимдуж дме

І малому китеняті спати не дає!

Ось готує заповіт

Наш дбайливий тато-кит:

Ви послушайте китиху:

«Треба, щоби стало тихо!

Вітер, вітер, що не гуди,

Нашу крихту не буди! «

Візьміть соломинку для коктейлю, опустіть її в воду і попросіть дитину подути в соломинку так, щоб вода завирувала. А якщо приготувати окремо мильний розчин і подути в трубочку, почне утворюватися піна і виросте пишна мильна «борода».

«Казка про камінчик»

Мета: на прикладі досліду показати, що предмети можуть бути легкими і важкими.

Матеріали: ванночка з водою, дрібні важкі і легкі предмети, камінчики.

Хід експерименту

На березі озера лежав маленький камінчик. Він дивився на красиві лілії і латаття, що плавали на воді, і думав: «Які вони щасливі, плавають, немов човники. Я теж хочу поплавати!» Прийшов на берег озера хлопчик, взяв камінчик і кинув у воду. Камінчик зрадів: «Нарешті збулася моя мрія! Я буду плавати!» Але виявилось, що плисти він не може, тому що занадто важкий. І камінчик опустився на дно озера. Спочатку він дуже засмутився. А потім побачив, скільки навколо веселих рибок, інших камінчиків і красивих рослин. Камінчик перестав

сумувати і подружився з рибками. Що поробиш! Важкі камені плавати не можуть.

Візьміть кілька невеликих легких предметів, які можуть триматися на воді (наприклад, пір'їнка, м'ячик, паперовий кораблик, тонка щепочка) і кілька важких предметів, що будуть лежати на дні (наприклад, камінчик, ключик, монетка). Наповніть ванну або тазик водою. Дайте дитині один із предметів і попросіть опустити в воду. При цьому кажіть їй: «Подивися, кораблик плаває! А ключик потонув – він важкий! Пелюстка плаває – вона легка!».

«Ігри з соломинкою»

Мета: познайомити дітей із тим, що всередині людини є повітря і виявити його; збагачувати активний словник дітей: трубочки, дмухати, отвір. Продовжувати виховувати інтерес до дослідницької діяльності.

Матеріали: Трубочки для коктейлю або від чупа-чупс, ємність з водою.

Хід експерименту

Діти розглядають трубочки, отвори в них і з'ясовують, для чого потрібні отвори (крізь них що-небудь вдувають і видують). Дорослий пропонує дітям подути в трубочку, підставивши долоньку під струмінь повітря, а потім питає, що вони відчули, коли дмухали, звідки з'явився вітерець (видихнули повітря, який перед цим вдихнули). Дорослий розповідає, що повітря потрібне людині для дихання, що воно потрапляє всередину людини під час вдиху через ніс або рот, що його можна не тільки відчути, але і побачити. Для цього потрібно подути в трубочку, кінець якої опущений у воду. Запитує, що побачили діти, звідки з'явилися пухирці і куди зникли (це з трубочки виходить повітря; воно легке, піднімається через трубочку вгору; коли все вийде, бульбашки теж перестануть виходити).

«Ігри з повітряною кулькою і соломинкою»

Мета: Продовжувати знайомити дітей із тим, що всередині людини є повітря і виявити його; збагачувати активний словник дітей: пружний, м'який, надуті. Закріплювати знання дітей про властивості повітря.

Матеріали. Дві повітряні кульки (одна надута слабо – м'яка, інша надута сильно – пружна), повітряні кульки, ємності з водою – для кожної дитини.

Хід експерименту

Педагог разом із дітьми розглядає дві повітряні кулі. Діти грають із обома кульками і з'ясовують, з якою краще грати і чому (з тою, яка краще надута, так як вона легко відбивається, літає, плавно опускається тощо). Обговорюють причину відмінності у властивостях: одна пружна, тому що сильно надута, а інша – м'яка, тому що надута слабо. Педагог пропонує дітям подумати, що потрібно зробити з м'якою кулькою, щоб з нею теж добре було грати (побільше надуті); що знаходиться всередині кульки (повітря); звідки береться повітря (його видихають).

Педагог показує, як людина вдихає і видихає повітря, підставивши руку під струмінь повітря. З'ясовує, звідки береться повітря всередині людини (його видихають).

М'яку кульку надувають, щоб вона стала пружним, опускають отвором у воду, щоб побачити, як здувається кулька і виходить через бульбашки повітря. Діти повторюють дослід самостійно.

За допомогою вихователя діти роблять висновок про те, що всередині людини є повітря, яке вона вдихає ззовні і поступово видихає. Усередині надutoї повітряної кульки теж є повітря, яке туди потрапило під час видиху людини. Чим більше повітря в кульці, тим вона більш пружна.

«Що в пакеті?»

Мета: Ознайомити дітей із повітрям і його властивостями (прозоре, невидиме, легке), збагачувати словник дітей: повітря, легке,

невидиме. Виховувати уважність і спостережливість, закріплювати вміння слідувати вказівкам дорослого.

Матеріали. Поліетиленові пакети за кількістю дітей.

Хід експерименту

Діти розглядають порожні поліетиленові пакети. Педагог запитує, що знаходиться в пакеті. Відвернувшись від дітей, педагог набирає в один із пакетів повітря і закручує відкритий кінець так, щоб пакет став пружним. Потім показує наповнений повітрям закритий пакет і знову запитує, що в пакеті. Відкриває пакет і показує, що нічого в ньому немає. Дорослий звертає увагу на те, що, коли відкривали пакет, той перестав бути пружним, і пояснює, що в ньому було повітря. Запитує, чому здається, що пакет порожній (повітря прозоре, невидиме, легке).

Діти наповнюють повітрям свої пакети, закручують їх, розвиваючи дрібну моторику. Діти роблять висновок (спільно з вихователем) про те, що скрізь навколо нас знаходиться повітря. Воно прозоре, невидиме, легке.

«Чарівна рукавичка»

Мета: З'ясувати здатність магніту притягувати деякі предмети.

Матеріали: Магніт, дрібні предмети з різних матеріалів, рукавичка з вшитим усередину магнітом.

Хід експерименту

Дорослий демонструє фокус: металеві предмети не падають з рукавички при разжимании руки. Разом із дітьми з'ясовує чому. Пропонує дітям взяти предмети з інших матеріалів (дерево, пластмаса, хутро, тканина, папір) – рукавичка перестає бути чарівною. Визначають чому (в рукавичці є «щось», що не дає впасти металевим предметам). Діти розглядають рукавичку, знаходять магніт, пробують застосувати його.

«Чарівний театр»

Мета: Зрозуміти, що тільки предмети з металу взаємодіють із магнітом.

Матеріали: «Театральна сцена» на підставці, персонажі казки.

Хід експерименту

Дорослий разом із дітьми розповідає казку, використовуючи фігурки персонажів і захований під сценою магніт. Діти з'ясовують, як ожили герої. Розглядають матеріал, з якого зроблені персонажі; намагаються виявити його на взаємодію з магнітом. Робиться висновок про те, які предмети можуть притягатися (тільки металеві). Діти прибирають металеві пластинки з фігурок і перевіряють дію на них магніту (фігурки не притягуються).

«Ми – фокусники»

Мета: Виокремити предмети, що взаємодіють із магнітом.

Матеріали: Рукавичка з магнітом, паперова серветка, склянка з водою, голка, дерев'яна іграшка з металевою пластиною всередині.

Хід експерименту

Дорослий разом із дітьми розглядає папір, робить з неї літачок, підв'язує його на нитку. Непомітно для дітей замінює його на літак з металевою пластиною, підвішує його і, підносячи «чарівну» рукавичку, керує ним у повітрі. Діти роблять висновок: якщо предмет взаємодіє з магнітом, значить в ньому є метал. Потім діти розглядають дрібні дерев'яні кульки. З'ясовують, чи можуть вони самі рухатися (ні). Дорослий підміняє їх предметами з металевими пластинами, підносить «чарівну» рукавичку, змушує рухатися. Визначають, чому це сталося (всередині має бути щось металеве, інакше рукавичка не діятиме). Потім дорослий «ненавмисно» упускає голку в стакан з водою і пропонує дітям подумати, як дістати її, не замочивши руки (піднести рукавичку з магнітом до склянки).

Дослід № 1

«Підводний човен із винограду»

Візьміть склянку зі свіжою газованою водою або лимонадом і киньте в неї виноградинку. Вона трохи важча за воду і опуститься на дно. Але на неї тут же почнуть сідати бульбашки газу, схожі на маленькі повітряні кульки. Незабаром їх стане так багато, що виноградинка спливе.

Але на поверхні бульбашки луснуть, і газ полетить. Обважніла виноградинка знову опуститься на дно. Тут вона знову покриється пухирцями газу і знову спливе. Так буде тривати кілька разів, поки вода не «видихається». За цим принципом спливає і піднімається справжній підводний човен. А у риби є плавальний міхур. Коли їй треба зануритися, м'язи стискаються, здавлюють міхур. Його обсяг зменшується, риба йде вниз. А треба піднятися – м'язи розслаблюються, розпускають міхур. Він збільшується, і риба спливає.

Дослід № 2

«Ефект веселки»

Роз'єднуємо видиме сонячне світло на окремі кольори – відтворюємо ефект веселки. Поставте миску з водою на найсонячніше місце. Опустіть невелике дзеркало в воду, притуливши його до краю миски. Поверніть дзеркальце під таким кутом, щоб на нього падало сонячне світло. Потім, переміщаючи картон перед мискою, знайдіть положення, коли на ньому з'явиться відбита «веселка».

Дослід № 3

«Подушка з піни»

Завдання: розвинути у дітей уявлення про плавучість предметів у мильній піні (плавучість залежить не від розмірів предмета, а від його тяжкості).

Матеріали: на підносі миска з водою, вінчики, баночка з рідким милом, піпетки, губка, відро, дерев'яні палички, різні предмети для перевірки на плавучість.

Опис. Ведмедик Міша розповідає, що він навчився робити не тільки мильні бульбашки, але ще і мильну піну. А сьогодні він хоче дізнатися, чи всі предмети тонуть у мильній піні? Як приготувати мильну піну?

Діти піпеткою набирають рідке мило і випускають його в миску з водою. Потім пробують збивати суміш паличками, вінчиком. Чим краще збивати піну? Яка вийшла піна? Пробують опускати в піну різні предмети. Що плаває? Що тоне? Чи всі предмети однаково тримаються на воді?

Чи всі предмети, які плавають, однакові за розміром? Від чого залежить плавучість предметів? (Результати дослідів фіксуються на фланелеграфі.)

Дослід № 4

«Всмоктування води»

Поставте квітку у воду, підфарбовану будь-якою фарбою. Поспостерігайте, як зміниться забарвлення квітки. Поясніть, що стебло має трубочки, якими вода піднімається до квітки і забарвлює її. Таке явище всмоктування води називається осмосом.

Дослід № 5

«Властивості води. Показати, що вода не має форми»

Взяти 2 склянки, наповнені водою, а також 2-3 предмета, виконані з твердого матеріалу (кубик, лінійка, дерев'яна ложка тощо) Визначити форму цих предметів. Поставити питання: «Чи є форма у води?». Запропонувати дітям знайти відповідь самостійно, переливаючи воду з одних посудин в інші (чашка, блюдце, пляшечку тощо). Згадати, де і як розливаються калюжі. Висновок: вода не має форми, приймає форму тієї посудини, у яку налита, тобто може легко міняти форму.

Дослід № 6

«Кожному камінчику свій будиночок»

Завдання: класифікація каменів за формою, розміром, кольором, особливостям поверхні (гладкі, шорсткі); показати дітям можливість використання каменів в ігрових цілях.

Матеріали: різні камені, чотири коробочки, підноси з піском, модель обстеження предмета, картинки-схеми, доріжка з камінчиків.

Опис. Зайчик дарує дітям скриньку з різними камінчиками, які він збирав у лісі, біля озера. Діти їх розглядають. Чим схожі ці камені? Діють відповідно до моделі: натискають на камені, стукають. Усі камені тверді. Чим камені відрізняються один від одного? Потім звертає увагу дітей на колір, форму каменів, пропонує обмацати їх. Зазначає, що є камені гладкі, є шорсткі. Зайчик просить допомогти йому розкласти камені у чотири коробочки за такими ознаками: до першої – гладкі і округлі; у другу – маленькі і шорсткі; у третю – великі і не круглі; до четвертої – червонуваті. Діти працюють парами. Потім усі разом розглядають, як розкладені камені, рахують кількість камінчиків.

Дослід №7

«Що таке пружність?»

Візьміть в одну руку невеликий гумовий м'ячик, а в іншу – таку ж за розміром кульку з пластиліну. Киньте їх на підлогу з однакової висоти.

Як поведилися м'ячик і кулька, які зміни з ними відбулися після падіння? Чому пластилін НЕ підстрибує, а м'ячик підстрибує, – може, тому, що він круглий, або тому, що він червоний, або тому, що він гумовий?

Запропонуйте дитині бути м'ячиком. Доторкніться до голови малюка рукою, а він нехай трохи присяде, зігнувши ноги в колінах, а коли приберете руку, нехай дитина розпрямить ноги і підстрибне. Нехай малюк пострибає, як м'ячик. Потім поясніть дитині, що з м'ячиком відбувається те ж, що і з ним: він згинає коліна, а м'ячик трохи

вдавлюється, коли падає на підлогу, він випрямляє коліна і підстрибує, а в м'ячику випрямляється те, що вдавилося. М'яч пружний.

А пластилінова або дерев'яна кулька не пружна. Скажіть дитині: «Я буду торкатися рукою до твоєї голівки, а ти коліна не згинай, будь не пружним».

Доторкніться до голови дитини, а вона нехай як дерев'яна кулька не підстрибує. Якщо коліна не згинати, то і підстрибнути неможливо. Не можна ж розігнути коліна, що не були зігнуті. Дерев'яна кулька, коли падає на підлогу, не вдавлюється, а значить, не розпрямляється, тому вона і не підстрибує.

Дослід № 8

«З дощовими черв'яками»

На дно банки насипаємо ґрунт, зверху – шар піску. На пісок кладемо сухе листя і 3-5 дощових черв'яків. Злегка поливаємо вміст банки водою і ставимо банку в темне прохолодне місце. Через два-три дні розглянемо, що сталося в банці. На піску – темні землясті грудочки, що нагадують ті, які ми бачили вранці на доріжці. Частина листя втягнута під землю, а пісок доріжками «протік» через ґрунт, показуючи нам шляхи, за якими пересувалися в банці ґрунтобудівники, поїдаючи рослинні залишки і перемішуючи шари ґрунту.

Дослід № 9

«Таємний викрадач варення. А може, це Карлсон?»

Подрібніть грифель олівця ножем. Нехай дитина натре готовим порошком собі палець. Тепер потрібно притиснути палець до шматочка скотча, а скотч приклеїти до білого аркушу паперу – на ньому буде видно відбиток візерунка пальця вашого малюка. Тепер-то ми дізнаємося, чиї відбитки залишилися на банці варення. Або, може, це прилітав Карлсон?

Дослід № 10

«Показати сокорух у стеблі рослини»

2 баночки з-під йогурту, вода, чорнило або харчовий барвник, рослина (гвоздика, нарцис, гілочки селери, петрушки). Налити чорнило в баночку. Занурити стебла рослини в баночку і почекати. Через 12 годин результат буде видно. Висновок: пофарбована вода піднімається по стеблу завдяки тонким каналцям. Ось чому стебла рослин стають синього кольору.

Дослід № 11

«Чи можна склеїти папір водою?»

Беремо два аркуші паперу рухаємо їх один об оден в різні боки. Змочуємо аркуші водою, злегка притискаємо, видавлюємо зайву воду, пробуємо зрушити аркуші – не рухаються (Вода може склеювати папір).

Дослід № 12

«Дзвінка вода»

Завдання: показати дітям, що кількість води в склянці впливає на утворюваний звук.

Матеріали: піднос, на якому стоять різні келихи, вода в мисці, палички - «вудки» з ниткою, на кінці якої закріплено пластмасову кульку.

Опис. Перед дітьми стоять два келихи, наповнені водою. Як змусити келихи звучати? Перевіряються всі варіанти дітей (постукати пальчиком, предметами, які запропонують діти). Як зробити звук дзвінкішим?

Пропонується паличка з кулькою на кінці. Всі слухають, як дзвенять келихи з водою. Чи однакові звуки ми чуємо? Потім вихователь відливає і додає воду в келихи. Що впливає на дзвін? (На дзвін впливає кількість води, звуки виходять різні.)

Діти пробують скласти мелодію.

Дослід №13

«Властивості повітря. Прозорість.»

Беремо поліетиленовий пакет, набираємо в пакет повітря і закручуємо його. Пакет сповнений повітря, він схожий на подушку. Повітря зайняло все місце в мішечку. Тепер розв'яжемо пакет і випустимо з нього повітря. Пакет знову став тоненьким, тому що в ньому немає повітря. Висновок: повітря прозоре, щоб його побачити, його треба зловити.

Дослід №14

«Повітря є всередині порожніх предметів.»

Взяти порожню баночку, опустити баночку вертикально вниз у тазик із водою, а потім нахилити в бік. З баночки виходять бульбашки повітря. Висновок: баночка була непорожньою, у ній було повітря.

Дослід № 15

«Вода. Форма краплі.»

З пляшечки на блюдце капніть кілька крапель води. Капельницю тримайте досить високо від блюдця, щоб діти побачили, якої форми з'являється крапля з горлечка і як вона падає.

Дослід №16

«Як пересувається вода в ґрунті.»

Насипте сухої землі до квіткового горщика або в бляшанку від консервів із отворами в дні. Поставте горщик у тарілку з водою. Пройде деякий час, і ви помітите, що ґрунт змочений до самого верху. Коли немає дощів, рослини живуть за рахунок води, що піднімається з глибших шарів ґрунту.

Дослід № 17

«Вода здатна випаровуватися.»

Показати дітям, що в холодному приміщенні вода випаровується повільно. Чим сильніше нагрівати воду, тим сильніше вона випаровується. У три банки наливається однакова кількість води. Одна банка ставиться на підвіконня, друга – поряд із опалювальною батареєю, третя – на стіл до вихователя. Порівняти результати через день.

Дослід № 18

«Вітер»

Винести на прогулянку вертушку. Виявити зв'язок між сильним вітром і швидким обертанням вертушки. Встановити зв'язок між силою вітру і формою, місцезнаходженням заметів. Виміряти умовною міркою глибину заметів до і після снігопаду. Зробити висновок, чому в одних місцях сніг глибокий, а в інших його майже немає.

Дослід №19

«Вибух кольору в молоці»

Щоб провести цей видовищний експеримент, вам знадобляться:

- незбиране молоко;
- харчові барвники різних кольорів;
- будь-який рідкий миючий засіб;
- ватні палички;
- тарілка.

Звертаємо вашу увагу на те, що молоко має бути обов'язково цілісним, а не знежиреним. Чому? Усі пояснення після досліду.

План роботи:

1. Налийте молоко в тарілку.
2. Додайте в нього по кілька крапель кожного барвника.

Намагайтеся робити це акуратно, щоб не рухати саму тарілку.

3. А тепер, хочете вірте, хочете ні, ми змусимо молоко рухатися за допомогою звичайного миючого засобу! Візьміть ватяну паличку, занурте її в засіб і торкніться нею центру тарілки з молоком. Подивіться, що станеться! Молоко почне рухатися, а кольори перемішуватися. Справжній вибух кольору в тарілці!

Пояснення досвіду:

Молоко складається з молекул різного типу: жири, білки, вуглеводи, вітаміни і мінерали. При додаванні в молоко миючого засобу відбувається одночасно кілька процесів. По-перше, миючий засіб знижує

поверхневий натяг, і за рахунок цього харчові барвники починають вільно переміщатися по всій поверхні молока. Але найголовніше, що миючий засіб вступає в реакцію з молекулами жиру в молоці, і приводить їх в рух. Саме тому для цього досліду не підходить знежирене молоко.

Дослід № 20

«Чому не тонуть кораблі?»

Підвести дітей до висновку, чому не тонуть кораблі. У ємність з водою опустити металеві предмети, спостерігаючи за тим, як вони тонуть. Опустити в воду бляшанку, поступово навантажуючи її металевими предметами. Діти переконуються, що банка залишиться на плаву.

Дослід № 21

«Пара – це теж вода.»

Візьміть термос з окропом. Відкрийте його, щоб діти побачили пар. Але потрібно ще довести, що пара – це теж вода. Помістіть над паром скло або дзеркальце. На ньому виступлять крапельки води, покажіть їх дітям.

Дослід № 22

«Дослід із монеткою і повітряною кулькою»

Цей експеримент – чудовий приклад дії відцентрової і доцентрової сили.

Для проведення досліду вам знадобляться:

- повітряна кулька (краще блідою забарвлення, щоб при надування вона якнайкраще просвічувалася);
- монетка;
- нитки.

План роботи:

1. Просуньте монетку всередину кульки.
2. Надуйте кульку.

3. Перев'яжіть її ниткою.
4. Візьміть кульку однією рукою за той кінець, де нитка. Здійсніть кілька обертальних рухів рукою.
5. Через якийсь час монетка почне обертатися по колу всередині кульки.
6. Тепер другою рукою зафіксуйте кульку знизу в нерухомому положенні.
7. Монетка буде продовжувати обертатися ще секунд 30 або навіть більше.

Пояснення досвіду:

При обертанні об'єкта виникає сила, яка називається відцентровою. Ви каталися на каруселі? Чи відчували силу, що викидає вас назовні від осі обертання. Це відцентрова сила. Коли ви обертаєте кульку, на монетку діє відцентрова сила, яка притискає її до внутрішньої поверхні кулі. У той же час на неї впливає сама кулька, створюючи доцентрову силу. Взаємодія цих двох сил змушує обертатися монетку по колу.

Дослід № 23

«Захисні властивості снігу.»

Помістити баночки з однаковою кількістю води: а) на поверхні замету, б) зарити неглибоко в сніг, в) зарити глибоко в сніг. Поспостерігати за станом води в баночках. Зробити висновки, чому сніг захищає коріння рослин від замерзання.

Дослід №24

«Виявлення механізму утворення інею.»

Виносимо на мороз дуже гарячу воду і тримаємо над нею гілку. Вона покрилася снігом, а сніг не йде. Гілка все більше і більше в снігу. Що це? Це іній.

Дослід № 25

«Лід легше води.»

Опустити шматочок льоду в склянку, по вінця наповнену водою. Лід розтане, але вода не переллється через край. Висновок: Вода, у яку перетворився лід, займає менше місця, ніж лід, тобто вона важча.

Дослід № 26

«Властивості води.»

Продовжити знайомство дітей із властивостями води: при замерзанні вода розширюється. На вечірній прогулянці у сильний мороз виноситься скляна пляшка, заповнена водою, і залишається на поверхні снігу. На наступний ранок діти бачать, що пляшка лопнула. Висновок: вода, перетворившись на лід, розширилася і розірвала пляшку.

Дослід № 27

«Магніт.»

Ознайомити дітей з магнітом і його властивістю притягувати металеві предмети. Запропонувати дітям досліджувати тяжіння магнітом предметів із різних матеріалів, підвести дітей до висновку: все, що притягується магнітом, зроблено з заліза. Результати дослідів замалювати.

Дослід № 28

«Прозорість речовин.»

Ознайомити дітей із властивістю пропускати або затримувати світло (прозорість). Запропонувати дітям різноманітні предмети: прозорі і світлонепроникні (скло, фольга, калька, стакан із водою, картон). За допомогою електричного ліхтарика діти визначають, які з цих предметів пропускають світло, а які ні.

Дослід № 29

«Сонячна лабораторія.»

Показати предмети якого кольору (темного або світлого) швидше нагріваються на сонці.

Хід: Розкласти на вікні на сонечку аркуші паперу різних кольорів (серед яких повинні бути аркуші білого і чорного кольору). Нехай вони

гріються на сонечку. Попросіть дітей помацати ці аркуші. Який лист буде найгарячішим? Який найхолоднішим?

Висновок: Темні аркуші паперу нагрілися більше. Предмети темного кольору вловлюють тепло від сонця, а предмети світлого кольору відображають його. Ось чому брудний сніг тоне швидше чистого!

Дослід № 30

«Повітря всередині нас.»

Подути в трубочку, опущену в стакан з водою. Виходять бульбашки. Висновок: отже, повітря є всередині нас. Ми дуємо в трубочку, і воно виходить. Але щоб подути ще, ми спочатку вдихаємо свіже повітря, а потім видихаємо через трубочку і виходять бульбашки.

Додаток Г
КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Овсянікова Катерина Валеріївна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;
  - надавати згоду на:
- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
  - самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
  - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
  - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
  - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
  - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
  - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
  - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
  - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
  - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
  - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
  - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
  - не підроблювати документи;
  - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

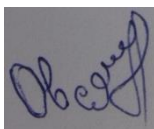
– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

21.09.22

(дата)

(підпис)

Катерина ОВСЯНКОВА

(ім'я, прізвище)